

РАЗДЕЛ I. ТВОРЧЕСТВО А. С. ПУШКИНА И ВСЕМИРНЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПРОЦЕСС: ВЗАИМОСВЯЗИ И КОНТАКТЫ

НИНА НИКОЛАЕВНА БОРСУК (БРЕСТ, БЕЛАРУСЬ),
канд. филолог. наук, заведующая кафедрой белорусского
и русского языков Брестского государственного технического университета

УДК 821.161.3 /-1+ 82-1

«БІЯГРАФІЯ ДУШЫ» А.С. ПУШКІНА (ПА КНІЗЕ ЛІРЫКІ «НЕТ, УВЕСЬ Я НЕ ЁМРУ...»)

Рэзюмэ

У артыкуле прасочваецца «біяграфія душы» А.С. Пушкіна. Дзякуючы намаганням складальніка паэтычнай кнігі В. Спрынчана, беларускі чытач зможа пазнаёміцца з лірыкай рускага паэта ва ўзнаўленнях па-беларуску, адчуць палітычнае, грамадскае, культурнае жыццё стагоддзя, у якое жыў і пісаў А.С. Пушкін, наблізіцца да акружэння рускага генія, перажыць разам з ім радасць, боль, страты. Заслуга перакладчыкаў бачыцца ў тым, што яны не проста далучыліся да паэзіі А.С. Пушкіна, але і здолелі захаваць у беларускіх перакладах усе нюансы пушкінскага радка.

З цікавасцю гартаем кнігу выдавецтва «Мастацкая літаратура» – А.С. Пушкін «Нет, весь я не умру...»: лирика [2]. Адметнасць яе ў тым, што паэтычная кніга выйшла ў фармаце білінгва, тут поруч з аўтарскімі рускамоўнымі тэкстамі змешчаны іх пераклады на беларускую мову.

Заслуга складальніка В. Спрынчана бачыцца перш-наперш у тым, што ён пад адной вокладкай сабраў пяцьдзясят вершаў рускага паэта і прадставіў іх на дзвюх мовах. Больш таго, яму ўдалося сістэматызаваць вершы А.С. Пушкіна ў адпаведнасці з вехамі жыцця і творчага сталення рускага паэта, што дае мажлівасць удумліваму чытачу адчуць палітычнае, грамадскае, культурнае жыццё стагоддзя, у якое жыў і пісаў мастак слова, наблізіцца да акружэння рускага генія, перажыць разам з ім радасць, боль, страты. Думаецца, важнае значэнне набывае і той факт, што беларускія перакладчыкі розных пакаленняў – М. Багдановіч, П. Глебка, В. Зуёнак, М. Стральцоў, Р. Барадулін, А. Астрэйка,

Х. Жылка і інш. – не проста далучыліся да паэзіі рускага генія, але і здолелі захаваць усе нюансы пушкінскага радка ва ўзнаўленнях па-беларуску.

Кніга адкрываецца вершам «Да Чаадаева» (перакладчык Пятро Глебка). Думаецца, невыпадкова. Чаадаеў быў адным з нямногіх, хто не належыў да ліку дакучлівых настаўнікаў. Старэйшы таварыш вучыў няўрымслівага васемнаццацігадовага Пушкіна рыхтавацца да вялікай будучыні, паважаць у сабе чалавека, не звяртаць увагу на паклёп, са шкадаваннем ставіцца да ганіцеляў, патрабаваў ад паэта «в просвещении стать с веком наравне». Радкі «І на абломках самаўладства / Напішуць нашых рад імён!» сведчаць, што размовы са старэйшым сябрам пайшлі А. Пушкіну на карысць. Парады Чаадаева ставілі пачынаючага паэта ў палажэнне героя, а не шкаляра, яны маладога чалавека не прыніжалі, а ўзвышалі ў асабістых вачах. Паступова знікалі напружанасць, нервовасць, недавер да людзей – рысы, характэрныя для душэўнага стану паэта, якія неаднойчы прыводзілі А.С. Пушкіна да дуэляў. І як вынік – паэт змог убачыць сваё жыццё «облагороженное высокой целью»: «Мой друг, айчыне аддадзім / Душы прыгожыя імкненні!» Паэт прагне дзейнасці («Але кіпяць яшчэ жаданні, / І пад ярмом улады злой / Мы нецярпліваю душой / Айчыны чуем заклінанні»). Пройдзе час, А.С. Пушкін будзе шкадаць аб гадах, што адышлі ў нябыт, але зараз толькі за сценамі ліцэя, Пецярбурга яму бачыцца прастор і воля. І нават паўднёвая ссылка для паэта стала пошукам новых уражанняў (дарэчы, тэма вяртання дамоў стане скразной у творчасці А.С. Пушкіна).

За спіной А.С. Пушкіна – пакінутая радзіма, але, як сведчыць верш «Птушка» (перакладчык Янка Сіпакоў), сувязі з родным краем яму абарваць не ўдаецца: «І на чужой зямлі вітаю / Я звычай роднай стараны: / На волю птушку выпускаю / Пры свяце радасным вясны». Лірычны герой паэта з вершаў перыяду 1820–1824 гг. прадстае перад чытачом то ў вобразе «добраахвотнага выгнанніка» («Мы – вольныя пціцы; пара, брат, пара! / Туды, дзе за хмарай бялее гара»), то ў вобразе ўцекача, вязня («Сяджу я ў турме за рашоткай гады. / Узросшы на волі арол малады»). Ён заўсёды ў дарозе. Шкада, што падарожжа ў гэты час уяўляецца лірычнаму герою А. Пушкіна замкнутым светам цывілізацыі: «Сядаем раннем мы з ахвотай; / Гатовы галаву зламаць / І, пагарджаючы лянотай, / Крычым: пайшоў!..... , / А ў поўдзень нам не да забавы; / Парастрасала, ледзь сядзім; / Нас страшаць спадзіны, канавы; / Гані цішэй, дзівак! – крычым» (верш «Калымага жыцця», пераклаў Юрась Свірка).

Неабходна адзначыць, што А.С. Пушкін пастаянна знаходзіўся на шляху духоўнага сталення ў адрозненні ад М. Лермантава альбо Байрана, духоўны ідэал якіх адрозніваўся пастаянствам. І важная адметнасць, на якую звяртае нашу ўвагу літаратуразнаўца Ю.М. Лотман: «Движение вперёд мыслится Пушкиным как возвращение» [1, с. 118]. Выразна гэтая думка прасочваецца ў вершы «Я помню чудное мгновенье...» (перакладчык Васіль Зуёнак): першапачатковы чысты стан душы («Узнікла ты перада мной, / Як прыгажосці чыстай геній, / Лятунак мроі незямной») – духоўнае зацьменне («Быў у глушы няволі ценем / Азмрочан дзён маіх працяг, / Без святасці і без натхнення, / Без слёз, кахання і жыцця») – адраджэнне як вяртанне да светлага пачатку («Ды наступіла абуджэнне. / І вось ты зноў перада мной, / Як прыгажосці чыстай геній, / Лятунак мроі незямной»).

І тут няма нічога дзіўнага. Твор напісаны ў Міхайлаўскім, куды паэт прыехаў падчас восені, любімай пары года: «Скідае лес барвовы свой убор, / Заслаў мароз дыван бялюткі ў полі, / Дзень выгляне як быццам мімаволі / І знікне зноў за край вакольных гор» (верш “19 кастрычніка”, пераклаў Аркадзь Куляшоў). Атмасфера гэтага куточка, кампанія няні Арыны Радыёнаўны, талантлівай казачніцы, мілы сэрцу пейзаж, народны быт, «далёкий от чиновной чопорности «милордов Уоронцовых» вярталі А.С. Пушкіна ў часы дзяцінства. Адзінота, разлука з каханай жанчынай, стомленасць ад бадзянняў, беднасці, адсутнасць сяброў («Самотны я: са мной няма сяброў»), уцех, духоўных зносін – усё гэта разам зрабіла сваю справу, дазволіла паэту сканцэнтраваць увагу на асноўнай сферы дзейнасці – творчасці, асаблівая ўвага надаецца працы душы («Служэнне муз не любіць мітусні; / Спакоем дыхаюць мастацтва чары»).

Светлым, «дзіцячым» пачуццём прасякнуты верш гэтага перыяду «Зімовы вечар» (перакладчык Пятро Глебка). Паэт звяртаецца да «друга юначых дней», «мілай галубкі», няні, прадстаўніцы рускага народа: «Заспявай мне, як сініца / Аж за морам дзесь жыла; / Заспявай, як да крыніцы / Па ваду дзяўчына йшла». Вышэйназваны верш – гэта паэтычная спроба А.С. Пушкіна зразумець народ, бо яднанне ў ім сілы, мудрасці, рабскага цяплення ставіла паэта ў тупік.

З прыходам да ўлады «новага Пятра І» (маецца на ўвазе каранацыя цара Мікалая І) у душы А.С. Пушкіна з’явілася надзея, што будуць праведзены рэформы, народ адчуе палёгку. Адну з важнейшых спраў жыцця Аляксандр Сяргеевіч акрэсліў у наступных словах: «И милость к падшим призывал» («І літасць да нябог гукаў»). Сведчаннем таго, што паэт шчыра захапляўся ўчынкамі дзекабрыстаў, быў заклапочаны іх лёсам, прыкладваў намаганні палегчыць пакуты сяброў з’яўляецца верш «У глыбіні сібірскіх руд» (перакладчык Юрка Гаўрук). Думаецца, паэт не спадзяваўся на міласць цара, хаця сам сабе не хацеў у гэтым прызнацца. А.С. Пушкін верыў, што «гарачая любоў» да дзекабрыстаў знойдзе «шлях... праз лясы і горы». І сапраўды, верш паэта трапіў да вязняў праз Аляксандру Мураўёву.

На наш погляд, перакладчыку верша «У глыбіні сібірскіх руд» удалося перадаць настрой лірычнага героя, паказаць, як плаўна ён мяняецца ад сумнага, змрочнага да ўзвышанага. Мноства эпітэтаў, якія захаваў Юрка Гаўрук («гордае цяпненне» – «гордое терпенье», «высокае імкненне» – «высокое стремление», «капальня мглістая» – «мрачное подземелье»), метафар («вольны наказ» – «свободный глас», «не згіне плён цяжкіх пакут» – «не пропадёт ваш скорбный труд»), увасабленняў («Вас воля стрэне ля парога» – «свобода Вас примет радостно у входа», «Як вашы катаржныя норы / Знаходзіць вольны мой наказ» – «Как в ваши каторжные норы, / Доходит мой свободный глас», «надзея будзе зоркай прамяністай» – «надежда разбудит») надаюць паэтычным радкам эмацыянальную афарбоўку, апісваюць нягоды, якія вымушаны штодзённа перажываць дзекабрысты. Прыём алітэрацыі (паўтарэнне гука р) дазваляе і аўтару, і перакладчыку перадаць цвёрдасць, непахісную надзею і любоў дзекабрыстаў да сваёй Айчыны. Захаванне рыфмоўкі: АВВВ (першае чатырохрадкоўе), АВВА (астанія строфы) надае паэтычнаму твору кампазіцыйную завершанасць, тым самым сцвярджаецца ўрачыстасць розуму і справядлівасці.

Дастаткова хутка для паэта наступіў час глыбокіх і трагічных разваг. А.С. Пушкін убачыў сапраўдны твар Мікалая І. Тым не менш, шумнае, бяспечнае жыццё – карты, жанчыны, падарожжа – гэта быў фон, і не болей, на якім прабягала жыццё Аляксандра Сяргеевіча. Адзінае, што мела значэнне – гэта творчасць, менавіта ў гэты час А.С. Пушкін дасягае творчай сталасці, так падавалася і самому паэту.

Аблачыны нада мною
Спахмурнелі – гром імкне;
Лёс зайздрослівы бядою
Пагражае зноўку мне...

....

І раней бядою гнаны,
Сустракаць прывык бяду:
Мо й цяпер, уратаваны,
Зноўку прыстань я знайду...
Ды ў прадбачанні разлукі,
Што рыхтуе грозны час,
Ты, анёл мой, дай мне рукі –

Сцісну іх апошні раз (верш «Прадчуванне», пераклаў Міхась Стральцоў).

І зноў паэт імкнецца як мага болей бываць у дарозе. Яна яго супакойвае, адцягвае боль; быт, гарадскія рэаліі («Горад пышны, горад бедны, / дух няволі, роўнядзь пліт, / На нябёсах колер бледны, / Сум, і холад, і граніт» – верш «Горад пышны, горад бедны...», пераклаў Міхась Стральцоў) адыходзяць на другі план, лёгка думаецца, марыцца. Як тут не ўзгадаць М.В. Гоголя, якому ў дарозе бачылася «птица тройка», а на месцы «свиные рыла».

Глядзец у твар небяспецы для А.С. Пушкіна было духоўнай патрэбай, паэт захапляецца смелымі людзьмі, ды і сам здольны на подзвіг. У сакавіку 1829 года Аляксандр Сяргеевіч без дазволу прадстаўнікоў улады пакідае Пецярбург, адпраўляецца ў Маскву, а потым на Каўказ з мэтай наведання дзеючай арміі. Думка аб каштоўнасці чалавечага жыцця выходзіць на паверхню яго творчасці («Герой, будь прежде человек») менавіта ў гэты час.

Усё часцей да паэта прыходзяць думкі аб стварэнні сямейнага гнязда. Трапна наконт гэтага выказаўся Ю. Лотман: «Не только поэзия, но и жизнь жаждала законченности – Пушкин задумал жениться» [1, с. 159]. Звестку пра жаніцьбу А. Пушкіна сустрэлі нават блізкія паэту людзі з недаверам, здзіўленнем. Меркаванні былі самыя разнастайныя. На наш погляд, прычына была самая банальная: чалавек, які жыў у супрацьстаянні даносам, тайным агентам, грубым нападам крытыкі, хацеў звычайнага чалавечага шчасця. Не апошняю ролю адыгралі стомленасць ад халастага неўпарадкаванага існавання, пошук незалежнага і годнага жыцця – Дома, наяўнасць якога, па перакананні Аляксандра Сяргеевіча, рабіла чалавека моцным роднай зямлі, гісторыі, народу.

Першыя вершы («Чэрці» (перакладчык Хведар Жычка), «Элегія («Гады былыя шалам весялосці», пераклаў Міхась Стральцоў)), якія паэт напісаў у Болдзіна ў любімую пару года – увосень, «пару вершаў», поўны трывогі, напружанасці, стомленасці. Разгул стыхіі надрывае душу, гукі балабончыка

«дзінь-дзінь-дзінь» узмацняюць адчуванне трывогі. Фрагмент, у аснову якога пакладзены такія ключавыя словы-вобразы, як «хмары ўроссып», «хмары ў кучу», «мутны мрок», «каламуць», «завіруха вые, плача», «коні чуйныя храпуць», тройчы паўтораны, разрывае сэрца лірычнага героя верша. Узнікае пытанне, што цягаціла паэта напярэдадні вяселля? А.С. Пушкін – творчая асоба, а вымушаны быў займацца грашовымі справамі, паэту неабходна было знайсці сродкі на пасаг для Наталлі Ганчаровай, будучай жонкі.

Містычны вобраз чарцей, якіх убачылі падарожныя ў прыроднай каламуці, не пакідае надзею на будучае шчасце. Яно афарбавана ў меланхалічныя тоны: «незлічоныя іх твары/ засланілі далягляд; / закрыжыліся, пачвары, / Нібы лісце ў лістапад.../ Ад каго яны ўцякаюць?/ Што так жаласна пяюць?/ Ведзьмака. Ці што, хаваюць, / ведзьму замуж выдаюць?» Як бачна, жыццё паэта водзіць па крузе, не дазваляе выбрацца на свабоду.

Сапраўды, А. Пушкіна лёс не пеставаў, але паэт ніколі не дазваляў «срэде» святкаваць перамогу. Сіла яго асобы – ва ўменні ператвараць, духоўна насычаць свет, у які яго закідвае лёс. А. Пушкін імкнецца спасцігнуць унутраны сэнс падзей. Так у вершы «Радкі, складзеныя ноччу пад час бяссонніцы» (перакладчык Міхась Стральцоў) паэт звяртаецца да жыцця са словамі: «Зразумець хачу цябе, / Сэнс зазнаць хачу ў табе...».

Жыццё, напоўненае творчасцю, дае А. Пушкіну магчымасць адчуць сябе свабодным. Лёгка дыхаецца мастаку слова, вольнаму ад пустаты свецкіх забаў, парад і апекі Бенкендорфа, дапытлівасці чужых людзей, сардэчных захапленняў. Яго не абцяжарваюць думкі пра смяротную пагрозу – халеру. Паэт апявае каханне, якое не падуладна смерці. За кошт паўтора слова «сюды, сюды!» у канцы кожнай строфы паэтычнага твора паэт ператварае зварот закаханага маладога чалавека да жанчыны ў сапраўдны заклён (адсюль і назва верша – «Заклён», пераклаў Міхась Стральцоў), сцвярджае, што па жыцці чалавека павінна весці каханне і для яго перашкод не існуе.

А. Пушкін удзячны Богу, што і яму давялося дачакацца сямейнага шчасця: «Мае жаданні з'ясніліся. Творца зор / І мне цябе паслаў, цябе, мая Мадонна, / Найчыстае чароўнасці найчысты ўзор». Верш «Мадонна» (перакладчык Рыгор Барадулін) быў напісаны за паўгода да вячання паэта з Наталляй Ганчаровай. «Сваёй Мадоннай» любіў называць А. Пушкін каханую. Дасканалая форма санета, якую абраў паэт, увасабляе заветную мару мастака слова – вечна глядзець на карціну, на якой адлюстраваны прачыстая і выратоўца боскай згоды. Але ж размова ідзе не пра ікону, так Аляксандр Сяргеевіч уяўляў ідэальную сям'ю: «Яна ўся з веліччу, ён з мудрасцю ў вачах». Заўважым, што паэт ні слова не гаворыць пра знешнасць жанчыны, але падкрэслівае яе нявіннасць: «чистойшей прелести чистойший образец» («найчыстае чароўнасці найчысты ўзор»).

Тэма жыцця і смерці, кахання і смерці цесна параплятаецца з тэмай жыцця і дэградацыі асобы (верш «Калі за горадам прыстану ад хады», пераклаў Рыгор Барадулін). А.С. Пушкін з пагардаю ставіцца да людзей, якія начыста страцілі асновы духоўнасці. Паэт агаліе фальш, крывадушнасць, сквапнасць, бязглуздыя надзеі купцоў, дваран, чыноўнікаў, сталічных франтаў, паказвае гнусны фінал іх жыцця, няма ў яго спачування ні «мерцвякам сталіцы», ні членам іх сямей. Праз супрацьпастаўленне тут «мусяць дагнісці ўсе мерцвякі

сталіцы» – там «дрэмлюць мёртвыя ў спакой ўрачыстым» А.С. Пушкін праводзіць думку аб жыцці пасля смерці. Быццё асобнага чалавека – гэта звязно ў ланцужку паміж продкамі і нашчадкамі – ланцужку, абодва канцы якога адыходзяць ў бясконцасць. Магутны дуб, спакойны і велічны, што раскінуўся на вясковых могілках, з'яўляецца працягам жыцця пахаваных тут людзей.

Ці не таму А.С. Пушкін імкнуўся ў вёску, у жыццё на свабодзе, у далечыні ад крывадушнага грамадства, разам з верным сябрам – жонкаю. На жаль, мары «стамлёнага раба» не суджана было ажыццявіцца. Хадайніцтва А.С. Пушкіна пакінуць службу не было задаволена. У гэтым скрываецца адна з прычын, чаму верш «Пара, мой друг, пара! спакою сэрцу трэба...» (перакладчык Міхась Стральцоў) не завершаны (бачна, што дзве штрафы мала звязаны па сэнсу):

На свеце ўцех няма, ды ёсць спакой і воля,
Даўно зайздросная памроілася доля –
Даўно, стамлёны раб, задумаў я знайсці
Прытулак для душы, нязнаны шчэ ў жыцці.

Не змог А.С. Пушкін знайсці «спакой і волю». Мы глыбока перакананы, што прычына – не толькі ў амаральным грамадстве, але і ва ўнутраным жыцці паэта, для якога творчы імпэт быў мацнейшы за знешнія абставіны. Ён ператвараў іх у сваёй душы ў свет, які прасякнуты драматызмам, гармоніяй, мудрасцю. У гэтых адносінах паказальным з'яўляецца духоўны завет А.С. Пушкіна «Паставіў помнік я сабе нерукатворны...» (перакладчык Рыгор Барадулін). Пры дапамозе зваротка «о муза» паэт звяртаецца да творчых людзей. Свабодная творчасць павінна быць вольнай ад чалавечых слабасцей і падпарадкавана толькі Богу: «Пачуй, о муза, слова боскае з пашанай, / Не бойся крыўды ты і пра вянок не дбай; / Паклёп і пахвалу прымай з душой рахманай / І спрэчкі з дурнем не ўсчынай». Сродкі мастацкай выразнасці, напрыклад, анафара («што лірай добрыя пачуцці абуджаў, / Што ў мой няўмольны век уславіў я свабоду / І літасць да нябог гукаў»), інверсіі («і ў славе буду я», «галавою непакорны»), эпітэты («помнік нерукатворны», «людская сцежка дзён», «горды ўнук славян»), антытэза («паклёп і пахвалу») дапамагаюць паэту адпаведна акрэсліць ролю мастака слова ў грамадстве, выказаць меркаванне, што і праз гады яго паэзія будзе духоўна запатрабаванай, даць параду, што абьякава трэба ставіцца як да пахвалы, так і да паклёпу і не аспрэчваць меркаванне «дурняў».

Праведзены аналіз дае права сцвярджаць, што лірыка А.С. Пушкіна атрымала паўнацэннае жыццё на беларускай мове. Перакладаючы на родную мову вершы рускага паэта Р. Барадулін, М. Стральцоў, П. Глебка, А. Куляшоў, М. Танк, В. Зуёнак, А. Вярцінскі і іншыя імкнуліся пераканаць скептыкаў у тым, што беларуская мова прыдатная для перадачы самых глыбокіх пачуццяў і перажыванняў чалавека, спрыяе выхаванню культуры чытача, пачуцця нацыянальнай самапавагі.

Перакладчыцкая дзейнасць дазваляе нашым сучаснікам, удумлівым перакладчыкам, здольным да паглыбленага аналізу трагічнага і складанага ў чалавечым быцці, да пашырэння роздумных інтанацый у творчасці, да ўмелага захавання стылістычных сродкаў, пазбегнуць рэгіянальнай замкнёнасці беларускай літаратуры, дае імпульс да паўнейшага раскрыцця індывідуальнага пачатку ў творчасці, паглыбляе філасафічнасць як агульную форму светаўспрымання і светапазнання.

Беларускія творцы невыпадкова звярнуліся да ўзнаўлення пушкінскай лірыкі. Думаецца, імі кіравала жаданне паказаць беларусам, што геній, нягледзячы на цяжкія духоўныя выпрабаванні, здольны ператварыць акаляючы свет: «Пара, пара! Не варты гэты свет / Пакут душы; пакінем спакушацца».

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Лотман, Ю.М. Александр Сергеевич Пушкин. Биография писателя: Пособие для учащихся / Ю.М. Лотман. – Л. : Просвещение, 1983. – 255 с.
2. Пушкин, А.С. Нет, весь я не умру.... Лирика. На русском и белорусском языках. Составитель Вадим Спринчан / А.С. Пушкин. – Мн. : Мастацкая літаратура, 1993. – 205 с.

ВАЛЕРИАН ФАРИТОВИЧ ГАБДУЛХАКОВ (КАЗАНЬ, ТАТАРСТАН),
д.пед. н., проф., руководитель научно-образовательного
центра педагогических исследований Казанского (Приволжского)
федерального университета

УДК 39 + 32.019.5

ПУШКИН В КОНТЕКСТЕ ТАТАРО-БУЛГАРСКОГО ЭТНОГЕНЕЗА

Аннотация

В статье изложены некоторые взгляды на Пушкина в контексте татаро-булгарского этногенеза. В национальном самосознании современных татар Пушкин – это русский (не татарский) поэт, солнце русской (не татарской) поэзии, гений русской (не татарской) литературы, хотя влияние поэта на развитие татарской литературы безусловно, а этническое его происхождение смешанное: и русское, и африканское, и булгарское.

Ключевые слова: Пушкин, татаро-булгарский этногенез, современные татары.

Пушкин в восприятии татар однозначно гений: у него учились все татарские классики (Габдулла Тукай, Муса Джалиль, Разиль Валеев и др.). Пушкин в XIX веке был олицетворением современного русского литературного языка. Тукай стал олицетворением современного татарского литературного языка в начале XX века.